

*Др Даница Попов, редовни професор
Правног факултета у Новом Саду*

ПРАВНА ДЕЈСТВА ДРЖАВИНЕ

Сажетак: *Правна дејства државине су многострука иако она представља фактичку власт на ствари. За државину се везују значајне правне последице на које смо у раду указали, а неколицину од њих посебно обрадили. Једно од најзначајнијих својстава државине је њена публицитетна функција. У нашем праву успостављање фактичке власти на ствари, је између осталих један од услова за стицање стварних права. За стицање права својине на основу уговора са претходним власником, се поред уговора као правног основа (*iustus titulus*), захтева и предаја ствари као начин стицања у ужем смислу (*modus acquirendi*). Државина има значајну улогу у случајевима стицања права својине оригинарним путем. Државина која има одређене квалитете и трајала је законом одређено време је услов за стицање права својине одржајем. Законита и савесна државина је услов за стицање права својине редовним одржајем, док је за ванредан одржај довољно да она буде само савесна. Поред квалификоване државине за стицање права својине одржајем потребно је да протекне и законом одређено време, које је дужије уколико је државина мање квалификована и уколико су у питању непокретне ствари. Право својине окупацијом може се стећи на напуштеним покретним стварима уколико их је неко лице узело у државину са намером присвајања. Стицање права својине од невластника могуће је између осталог само ако је ствар стицаоцу предата у државину. Предмет овог рада су и случајеви одговорности држаоца ствари за штету која настане од ствари која се налази у његовој државини и правни положај држаоца приликом враћања ствари власнику у спору за заштиту права својине.*

Кључне речи: *државина, својина, одржај, стицање од невластника, окупација, публицијанска тужба.*

О правном значају државине се некада говорило као о благодетима (*beatudines, commoda vel iura possessionis*), које она има за држаоца. Изрека: „*Beati (sunt) possidentes*“ – блажени су држаоци,¹ скоро да је у свим правима прихваћена. О значају државине у енглеском праву најбоље говори изрека: „*Possession is nine tenths of the Law*“ – државина чини девет десетина права. Према Француском грађанском законнику, државина покретне ствари је правни основ својине (*en fait de meubles possession vaut titre*).² „Старији су правници, проучавајући правне последице државине у римском праву, износили час мањи, час већи број користи или правних последица државине, шта више неки су у томе толико претеривали да су тврдили да их има чак седамдесет два.“³

Државина, па и ако није заснована на правном основу, производи одређена правна дејства, утврђена правним нормама. Правни пореци државини дају улогу правне чињенице, која ће под одређеним условима утврђеним правним нормама, изазвати правне последице као што су, настанак, промена или престанак правних односа поводом ствари.⁴

За државину се обично везују значајне правне последице, као што су специфична, самостална правна заштита путем интердиката, као и посебан положај држаоца у односу на власника коју захтева своју ствар. За многе ауторе заштита државине је једина правна последица државине јер се признаје свакој државини без обзира на њена својства.⁵

Предност држаоца је наглашена у случају публицијанске парнице јер ће тужилац иако му је државина једнака по квалитету са државином туженог изгубити публицијански спор због тога што се ствар налази у државини туженог. Ово правило важи још од римског права: „*In pari causa possessor potior haberi debet*“.⁶ У средњовековној правној науци преузето је као: „*In pari causa possessionis melior est condicio possidentes*“. У Општем имовинском законнику за Црну Гору ово правило гласило је: „Кад се више њих око шта препиру, а прилике су за свакога једнаке првенство је држитељу“.⁷ Према нашем Закону о основама својинско-правних односа (у даљем тексту ЗОСПО): „Ако су правни основи (квалификованих држалаца – прим. аутора), исте јачине, првенство има лице код кога се ствар налази“.⁸

---

¹ Изрека римског песника Horatiusa; Carmina 4.9. 45, према Лексикону грађанског права, Београд, 1996, стр. 47.

² Француски грађански законик, члан, 2279.

³ А. Ђорђевић, Систем приватнога (грађанскога) права, Београд, 1903 године, стр. 20.

⁴ А. Ehrenzweig, System des osterreichischen allgemeinen Privatsrechts, Bd, I, Sachenrecht, Wien, 1957, стр. 55.

⁵ А. Randa, Das Besitz, nach osterreichischem Rechte, Leipzig, 1895. стр. 174.

⁶ Digesta 50.17.128.

⁷ Општи имовински законик за Црну Гору из 1888, члан 1013.

⁸ ЗОСПО, члан 41, став 2.

Следећа погодност држаоца који је имао квалификовану државину и ствар држао законом одређено време је у томе да може постати власник одржајем на ствари коју њен власник нема у државини нити предузима радње ради заштите свог права.

Уколико је иста ствар отуђена двојици или већем броју лица, право својине стиче онај коме је ствар предата у државину под условом да је савестан стицалац.

Државина је основ за правну претпоставку да онај ко се понаша као власник покретне ствари има и право својине на њој: зато у одређеним случајевима није на држаоцу да доказује да има право, него је не другој страни да ту презумцију обори, уз ризик да изгуби парницу ако у томе не успе.⁹

Правни пореци државини признају многе погодности које се у правној теорији своде на две основне функције државине:

1. Функција публицитета, коју има непосредна државина на покретним стварима, према трећим лицима и
2. Функција континуитета и заштитна функција која има за циљ одржавање стабилних друштвених односа у погледу ствари.¹⁰

1. За стварна права, због њиховог апсолутног дејстава, као и за облигациона права у вези са ствари која су трајније природе (закуп, најам и сл.) потребан је публицитет, који је од посебног значаја за трећа лица. Функцију публицитета има државина и то, непосредна државина. Непосредна државина, својом споља видљивом егзистенцијом чини видљивим и постојање оних права у погледу ствари која се остварују држањем ствари. Та функција је традиционално поверена државини када су у питању покретне ствари, док у случају непокретности функцију публицитета имају, јавни регистри у које се уписују непокретности – земљишне књиге или катастар непокретности.

Субјективна права у погледу ствари добијају потребан публицитет путем непосредне државине. Али свака државина не мора да има основ у субјективном праву које држаоца овлашћује на држање ствари. Има случајева када државина не почива на правном основу, али и ове случајеве несклада државине са правом, правни поредак штити на одређени начин. „Посјед игра улогу вањске слике субјективног права, али та слике може и

⁹ Лексикон грађанског права, Београд, 1996, стр. 47.

¹⁰ Н. Гавела, Посјед ствари и права, Загреб, 1990, стр. 91; Д. Стојановић, Стварно право, Београд, 1991, стр. 18.

да вара. Никада није могуће сасвим искључити случајеве у којима ће нека особа поседовати, а да нема за то основу у субјективном праву. У таквим случајевима посјед ствара само привид субјективног права. Да би одржали поверење у посјед као слику субјективних права правни пореци морају отклонити или знатно ублажити последице које настају због несагласности између стварног и правног стања и заштитити она лица која су се без своје кривице поуздала да посјед даје реалну слику о субјективном праву. Савремени правни пореци и уз посјед који је само привид права вежу правне последице као и у случају да то право заиста и постоји. То посједу даје самосталну улогу независну од права на посјед. Публицитетну функцију извршава, дакле, посјед као такав, без обзира да ли је основан на праву или не¹¹.

Правне последице које произилазе из публицитетне функције државине су: а) државина има важну улогу као начин стицања (*modus acquirendi*) стварних права; б) за државину је везана претпоставка о праву својине; ц) могућност стицања права од држаоца који нема право на ствар (стицање од невласника); д) држалац је одговоран за штету која потиче од ствари која се налази у његовој државини.

2. Правне последице које произилазе из континуитетне функције су: а) заштита државине од одузимања или сметања; б) повољнији положај држаоца код кога се ствар налази, у петиторном спору *actio Publiciana*; в) положај држаоца приликом враћања ствари власнику по основу петиторног спора: *actio rei vindicatio*; г) могућност да државина које је имала одређене квалитете и трајала законом одређено време, путем одржаја прерасте у право својине.

У немачкој правној теорији (*Gierke, Huber*) истичу се три функције државине у случају покретних ствари: а) дефанзивна функција државине (држалац покретне ствари је претпостављени власник и државина олакшава заштиту права својине); б) транслативна функција државине (приликом преноса права својине на покретној ствари или при конституисању неког другог стварног права потребно је да се на прибавиоца пренесе државина ствари, јер сама сагласност странака није довољна да се пренесу стварна права); ц) јавна функција државине (савесни прибавилац покретне ствари који је прибавио државину са правним основом од лица коме је та ствар поверена, прибавља право својине иако његов претходник није био овлашћен да изврши пренос права својине).¹²

Према Д. Стојановићу, државина има три функције: 1. Функција публицитета – државина на покретним стварима ствара публицитет за

---

¹¹ Н. Гавела, *op. cit.*, 92.

¹² В. Спаић, *Грађанско право* (општи део и стварно право), Сарајево, 1971, стр. 466.

стварна права на основу чега она постаје споља видљива, обележена. Публицитетна функција се манифестује: а) државина је средство и форма за пренос својине на покретним стварима; б) за државину је везана претпоставка о својини и ц) савесно стицање од држаоца постоји увек ако се стиче покретна ствар од неовлашћеног лица. 2. Функција континуитета – правни поредак признаје интерес држаоца да што дуже задржи фактичку власт на ствари. Том циљу служи: а) облигационоправни положај једног лица појачава се државином; б) дејство одржаја и ц) обезбеђујуће деловање државине (члан 31. ЗОСПО). 3. Заштитна функција државине-државина ужива самосталну и од права на ствар независну заштиту.¹³

Независно од наведених класификација значај и функције државине су вишеструке. Навешћемо неке од њих.

1. Државина као начин (*modus acquirendi*) стицања стварних права

Наше право (као и немачко, швајцарско, аустријско итд.) као услов за стицање стварних права на ствари предвиђа успостављање државине на тој ствари. Без стицања државине, не могу се (по правилу) стећи право својине нити било које друго стварно право. „Сврха овог система стицања стварних права је управо омогућавање посједу да обавља своју публицитетну функцију. Јер ако је посјед нужан за стицање стварног права, тада то дозвољава закључак да је онај ко је стекао посјед неког објекта, по свој прилици, тиме стекао и оно стварно право које врши кроз посједовање тог објекта“.¹⁴

Стицање државине на ствари је само један од услова, али не довољан, за стицање стварних права. Да би дошло до деривативног стицања потребан је: а) правни основ (*iustus titulus*) који представља неки од уговора којим се стиче право својине или неко друго стварно право, и б) предаја ствари у државину стицаоца права својине или неког другог стварног права, као начин стицања у ужем смислу (*modus acquirendi*). Овај начин стицања се другачије назива традицијски (потребна је традиција ствари) начин стицања.

Овакав начин стицања стварних права, у којем се захтева предаја ствари у државину стицаоца као услов за стицање права, не познају сви правни системи. На пример у француском праву својина се стиче само на

¹³ Д. Стојановић, *Стварно право, op. cit.*, стр.18.

¹⁴ Н. Гавела, *op. cit.*, стр. 93.

основу пуноважног уговора који има за основ пренос својине, а предаја ствари у државину стицаоца није потребна. У овом случају уговор има транслативно дејство. За стицање стварних права довољан је значи само правни основ – *iustus titulus*, док предаја ствари није потребна. Овај систем поред предности има лоше стране које се огледају у недостатку публицитетне функције државине у односу на трећа лица.

Државина ствари је поред других услова предвиђених законом претпоставка за стицање права својине оригинарним путем. Слично је и са осталим стварним правима (на пример код заложног права).

Државина има функцију публицитета код стицања стварних права на покретним стварима, јер у случају непокретности функцију публицитета имају земљишне књиге у које се уписују непокретности и стварна права на њима. Значи, државина губи своју функцију публицитета у погледу стварних права на непокретностима, а има је једино у погледу стварних права на покретним стварима.

Законом о основама својинско-правних односа предвиђен је још један случај у којем долази до изражаја функција публицитета државине. То је случај „када је више лица закључило посебне правна послове ради стицања права својине на исту покретну ствар која је индивидуално одређена, то право стиче лице коме је ствар прво предата“.¹⁵ Ово правило познато је још од римског права према коме: *Manifesti iuris est eum, cui priori traditum est, in detinendo domino esse potioem*. Аустријски грађански законик садржи правило „да ако је каква покретна ствар била, једно за другим, предата неколицини лица, онда право државине припада ономе који је има у својој власти“.¹⁶ Према Грађанском законнику за Кнежевину Србију, „где се распра о праву на државину дигне, па се сумња роди, онда се држи да је на онога страни право који управо ствар држи. Онај коме то драго није, и противслови, нека противно докаже“.¹⁷

2. Државина као претпоставка о праву својине на ствари

У неким правима важи оборива правна претпоставка, утврђена законом, да је држалац ствари уједно и њен власник. Законска претпоставка да је држалац покретне ствари и њен власник важи у немачком праву (§ 1006.

---

¹⁵ Закон о основама својинскоправних односа, члан 35.

¹⁶ Аустријски грађански законик, члан 322.

¹⁷ Грађански законик за Кнежевину Србију, члан 202.

Немачког грађанског законика). По швајцарском праву ова претпоставка важи за самосталног држаоца покретне ствари (члан 930. Швајцарског грађанског законика). Аустријски грађански законик (§ 323), садржи правило да се“ о држаоцу какве ствари претпоставља да има пуноважан правни основ; он се дакле не мора позивати да исти докаже“.

За разлику од горе наведених правних система који прихватају ову обориву правну претпоставку да је држалац ствари истовремено и њен власник, наше право (ЗОСПО, члан 41), садржи претпоставку да је држалац власник (претпостављени власник), ако има квалификовану државину (закониту, савесну, и праву). Наше право није прихватило широку законску претпоставку да је држалац њен власник, него да је то само законити, савестан и прави држалац (квалификовани, узукапиони, публицијански држалац) и то „претпостављени власник“. Према ЗОСПО, „лице које је прибавило индивидуално одређену ствар по правном основу и на законит начин, а није знало нити је могло знати да није постало власник (претпостављени власник), има право да захтева њен повраћај и од савесног држаоца код кога се та ствар налази без правног основа или по слабијем правном основу“.¹⁸

На ову законску претпоставку се у нашем праву позива, бивши држалац ствари (претпостављени власник) као тужилац у спору за заштиту својине – публицијанска тужба. Ова петиторна Публицијанска тужба може да има два вида: а) публицијанска тужба, којом квалификовани држалац, претпостављени власник има право да тражи повраћај ствари од савесног држаоца код кога се ствар налази без правног основа или по слабијем правном основу (члан 41. ЗОСПО); и б) негаторна публицијанска тужба, којом претпостављени власник од трећег лица захтева да престане са узнемиравањем његове квалификоване државине (члан 42. ЗОСПО).

Ако се два лица сматрају претпостављеним власницима на истој ствари, јачи правни основ има лице које је ствар стекло теретно у односу на лице које је ствар стекло бестеретно. Ако су правни основи ових лица исте јачине, првенство има лице код којег се ствар налази (члан 41, став 2. ЗОСПО). У случају да су обе државине једнако квалификоване (подобне за редовни одржај) и обе се заснивају на теретном или доброчином правном послу спор ће добити тужени јер се ствар налази у његовој непосредној државини: *in pari causa melior est conditio possidentis* (у случају равнот права првенство припада држаоцу).

У случајевима на које се не односи ова законска претпоставка, постоји „фактичка“ претпоставка, да је држалац и власник ствари коју има у државини одн. овлашћени држалац права које у погледу ње врши.

¹⁸ Закон о основама својинско-правних односа, члан 41.

3. Улога државине код стицања од невласника

Функција публицитета државине има за последицу да се заштите сва она лица која се у промету покретним стварима (јер не важи за непокретности), поуздају у чињеницу да државина одговара садржају неког права коју држалац врши. Може се догодити да неко лице (савестан стицалац), верујући да је држалац ствари, њен власник, закључи са њим уговор о продаји те ствари, која му буде предата да би стекао право својине, иако држалац није њен власник. У овом случају се поставља питање да ли је савестан стицалац покретне ствари, који има ваљан правни основ и којем ја ствар предата у државину стекао право својине од лица који није њен власник. У римском праву се ствар није могла стећи од невласника јер: „*Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*“.¹⁹ У нашем предатном праву, било је могуће стицање својине од невласника под следећим условима: а) ствар мора бити покретна; б) стицалац мора бити савестан; ц) уговор мора бити пуноважан и управљен на пренос права својине; д) уговор мора бити теретан, уз накнаду и е) да је ствар предата стицаоцу. Поред ових услова који кумулативно треба да се испуне захтевало се да је стицалац „ту ствар купио или на јавној продаји или од трговца који обично са таквим стварима тргује, или од занатлије који такве ствари прави или од онога коме је господар исту ствар на послугу или на оставу или у залогу дао, или би ствар иста под каквим год видом поверена била“.²⁰

Закон о основама својинско-правних односа у члану 31, регулише стицање од невласника. „Савесно лице стиче право својине на покретну ствар коју је прибавило уз накнаду од невласника који у оквиру своје делатности ставља у промет такве ствари, од невласника коме је власник предао ствар у државину на основу правног посла који није основа за прибављање права својине, као и на јавној продаји“²¹. Да би се стекло право својине од невласника потребно је да се испуне следећи услови: а) стицалац мора бити савестан, значи да није знао нити је морао знати да држалац ствари коју прибавља није њен власник; б) ствар мора бити покретна; ц) стицалац треба да је прибавио ствар, а то значи да је стекао на њој самосталну и непосредну државину. Ако му је ствар предата у самосталну али посредну државину, он на њој не стиче својину све док му

---

¹⁹ Paulus -D. 50,17,120.

²⁰ Грађански законик за Кнежевину Србију, §221; слично Аустријски грађански законик, §367.

²¹ ЗОСПО, члан 31, став 1.

не буде предата у непосредну државину; д) стицалац треба да је ту ствар прибавио од лица које је у том тренутку било њен држалац, али не и њен власник, него му је власник ту ствар био предао у независну државину на основу правног посла, који није основ за прибављање права својине (на пример, од плодуживаоца, послугопримца, залогопримца, депозитара итд.). Са овим је изједначен и случај када је стицалац ствар прибавио на јавној дражби, чак и у случају када је та ствар изашла из државине власника против његове воље (украдена му је, изгубио је, затурио и сл.); е) стицалац треба да је ствар прибавио уз накнаду.

Законом о облигационим односима предвиђен је један посебан случај стицања од невластника када се у питању хартија од вредности. „Савестан прибавилац хартије од вредности на доносиоца постаје њен законити имаоца и стиче право на потраживање уписано на њој и када је хартија од вредности изашла из руку њеног издаваоца, односно њеног ранијег имаоца и без његове воље“.²²

4. Одговорност држаоца за штету која потиче од ствари у његовој државини

За штете од опасних ствари одговорно је оно лице у чијој се непосредној државини ствар налазила у тренутку проузроковања штете. Законом о облигационим односима, предвиђени су неки случајеви у којима је одговоран њихов „имаоца“ – држалац ствари, ако се ради о опасној ствари или опасној делатности. „За штету од опасне ствари одговара њен имаоца, а за штету од опасне делатности, одговара лице које се њом бави“.²³ Поред овог случаја када је одговоран непосредни држалац Закон је предвидео и друге случајеве одговорности држаоца за штету од опасне ствари. „Уместо имаоца ствари, и исто као он, одговара лице коме је имаоца поверио ствар да се њоме служи или лице које је иначе дужно да је надгледа, а није код њега на раду“.²⁴ Имаоца ствари који повери ствар другом постаје посредни држалац, одговоран је штету од опасне ствари као и лице коме је ствар поверена, непосредни држалац. Лице које непосредно извршава фактичке радње у погледу опасне ствари јер је на раду код имаоца није непосредни држалац ствари него само детентор (*Besitzdiener*) па није одговоран за штету него онај чија је ствар – имаоца ствари. „У случају када је од-

²² Закон о облигационим односима, члан 239, став 4.

²³ Закон о облигационим односима, члан 174.

²⁴ *Ibidem*, члан 176, став 1.

говорно лице исплатило накнаду оштећеном лицу, има право да захтева цео њен износ од имаоца²⁵. Значи непосредни држалац за случај да је надокнадио штету оштећеном има право да се регресира од имаоца-посредног држаоца. Закон предвиђа и да је посредни држалац који је поверио ствар лицу у непосредну државину које није оспособљено или овлашћено да њоме рукује, одговара за штету која потекне од те ствари. Посредни држалац ће иначе бити одговоран, заједно са непосредним, према оштећеном лицу, уколико је штета наступила из неке скривене мане или скривеног својства ствари на коју му није скренуо пажњу.²⁶

Онај ко је непосредну државину опасне ствари стекао противправно одузимањем од њеног имаоца, одговараће за штету које би од те ствари наступила, осим ако сам ималац ствари није одговоран што је дошло до њеног одузимања.²⁷

5. Функција државине у стицању права својине одржајем

Одржај је један од оригинарних начина стицања права својине на основу државине која има одређене квалитете (узукациона државина) и која је трајала законом утврђено време.“ Време претвара факат у право уз услов да постоји воља стицаоца.“²⁸ Одржај има за последицу да се фактичка власт, претвара у правну, тј. да државина као фактичко стање, под одређеним условима прераста у субјективно право. Ако неко лице дуже времена држи ствар као да је њен власник, он ће уз испуњење осталих законских услова, заиста постати њен власник. Исто тако, ако неко извршава садржај неког права као да му оно припада, и уколико су испуњени и

---

²⁵ Ibidem, члан 176, став 3.

²⁶ Члан 175, став 4. ЗОО гласи: „Ималац опасне ствари који ју је поверио лицу које није оспособљено или није овлашћено да њоме рукује, одговара за штету која потекне од те ствари“. Став 2. ЗОО „Али ће поред њега одговарати и ималац ствари ако је штета произашла из неке скривене мане или скривеног својства ствари на коју му није скренуо пажњу“.

²⁷ Према члану 175 ЗОО „Ако је имаоцу одузета опасна ствар на противправан начин, за штету која од ње потиче не одговара он, него онај ко му је одузео опасну ствар, ако ималац за то није одговоран“.

²⁸ У предговору књиге Арсена Чубинског : О застарелости у грађанском праву, Београд 1927, Живојин М Перић истиче мисао аутора монографије, да је код одржаја „чинилац опет воља појединца, јер ако се онај у корист кога се навршио одржај одн. застарелост не позове на њих неће бити одржаја ни застарелости“, стр. 7.

остали законски услови, одржајем ће постати титулар тог права. Циљ одржаја је да се отклони трајнији несклад између државине и својине, да се стабилизује одређено стање које већ дуже времена фактички постоји. Претварање фактичког стања у правно „је фактор пацификације односа у којима постоје отворена питања, чиме се доприноси остварењу важне друштвене потребе за стабилношћу и извесношћу у правним односима“.²⁹ Циљ одржаја је, дакле вишеструк, поред интереса стицаоца (узукапиента) постоји општи интерес за поједностављење и умирење правног поретка. Повећава се степен правне сигурности у друштвеним односима, и поверење у правни промет, јер се стицањем права својине путем одржаја, отклања сумња припадају ли заиста ствари и права онима који их имају у државини.

Квалификована државина (савесна и законита) уз одговарајући протек времена је један од битних услова за стицање права својине одржајем. Према ЗОСПО (чл. 28, став 1-3), савестан и законит држалац покретне ствари на којој други има право својине, стиче право својине на тој ствари одржајем протеком рока од три године. Савестан и законити држалац непокретне ствари на којој други има право својине, стиче право својине на тој ствар одржајем протеком десет година.

Уколико је државина била само савесна, али не и законита, рокови за одржај су дужи јер је квалификованост државине мања. Стога, савестан држалац покретне ствари на којој други има право својине, стиче право својине на тој ствари одржајем протеком десет година, а уколико је у питању непокретност, рок за одржај износи двадесет година.

Одржајем могу да се стичу и нека права под претпоставком да су подобна за стицање одржајем. Нису сва права подобна за стицање путем одржаја и о томе је у правној теорији било различитих схватања од оних да се сва права са трајним извршењем могу стећи одржајем, па све до негирања могућности држања и стицања права одржајем. Према члану 54. ЗОСПО, одржајем се може стећи право стварне службености, јер се једино она третира као државина права. „Стварна службеност стиче се одржајем када је власник повласног добра фактички остваривао службеност за време од 20 година, а власник послужног добра се томе није противио“. У неким страним правима, ни све врсте стварних службености нису подобне за стицање одржајем него само оне које су видљиве³⁰, или оне које су континуиране³¹. Наше право не прави никакву разлику између стварних службености у погледу њихове подобности за стицање одржајем, јер су све

²⁹ О. Станковић, М. Орлић, Стварно право, Београд, 1996, стр. 129.

³⁰ Италијански грађански законик, члан 1061.

³¹ Француски грађански законик, члан 690, 691.

стварне службености без изузетка подобне за стицање одржајем. „Стварна службеност се не може стећи одржајем ако је вршена злоупотребом поверења власника или држаоца послужног добра, силом, преваром или ако је службеност уступљена до опозива“ (члан 54, став 2. ЗОСПО).

Да би се одржајем могло стећи право стварне службености потребно је да стицалац држалац тог права, тј. да постоји стање у којем он за себе фактички извршава овлашћења која чине садржај тог права, као да му то право припада. Његова државина мора бити ефективна, јер наше право не признаје табуларну државину, па ни табуларни одржај. Не само да је дозвољено контрастабуларно стицање стварних службености него „титулар стварне службености стечене одржајем која није уписана у земљишну књигу може своје право са успехом истицати и према савесном стицаоцу права власништва на послужном добру“.³²

СТИЦАЧЕВА ДРЖАВИНА треба непрекидно да траје читаво време које је потребно за стицање права стварне службености путем одржаја. Стицалац треба да буде савестан и да државину права није стекао, *vi, clam, precario*.

Државина је законита ако се заснива на пуноважном правном основу који је потребан за стицање права својине и ако није прибављен силом преваром или злоупотребом поверења (члан 72. став 1 ЗОСПО). Правни основ не сме бити ништав, док његова рушљивост сама по себи не спречава да државина буде законита. Правни основ мора објективно бити ваљан (правом признат), без обзира шта о томе мисли држалац који није власник (тзв. Путативни правни основ). Поред законитости за редован одржај захтева се и савесност државине. Државина је савесна ако држалац не зна или не може знати да ствар коју држи није његова. Савесност државине се претпоставља. (члан 72. став 2 ЗОСПО).

За појам савесности није довољна чињеница да је држалац у извињавајућој, оправданој, заблуди о праву чију садржину врши, него се захтева да није могао ни морао према објективним приликама и околностима посумњати да није титулар права чију фактичку власт врши.

Culpa lata искључује савесност. Савесност је потребна за читаво време трајања одржаја. Моментом када држалац престане да буде савестан прекида се време за одржај.

Манљива државина не може довести до стицања права својине одржајем.

---

³² Закључак (бр.2, тачка 3.) заузет на Саветовању грађанског и грађанско-привредног одељења Савезног суда, Врховних судова република и аутономних покрајина, (Билтен судске праксе Савезног суда, 25/1986, 44).

6. Државина као услов за стицање права својине окупацијом

Окупација (*occipatio*) је стицање права својина на ничијим стварима (*res nullius*) које настаје узимањем ових ствари у државину са вољом да се на њима заснује право својине. *Res nullius cedit occupanti*-ничија ствар припада заузимаоцу³³.

Окупација представља прибављање својине једностраним актом прибавиоца, на стварима које је њихов власник напустио (дерелинквирана ствар), узимањем тих ствари у државину са намером да се оне присвоје. Према нашем праву окупацијом се могу стећи само покретне ствари.³⁴ Непокретности не могу бити *res nullius (nulle terresans seigneur)*, а када се не налазе у својини физичких и правних лица прелазе у државну својину.

Према ЗОСПО, „на покретну ствар коју је њен власник напустио, право својине стиче лице које је узело ту ствар у државину са намером да је присвоји (окупација), ако законом није другачије одређено. На непокретностима се не може стећи право својине окупацијом“.³⁵

Да би се покретна ствар стекла у својину окупацијом потребно је да се испуне одговарајући услови. То су:

- Постојање материјалног акта присвајања одређене ствари (узимање ствари у државину). Радња узимања ствари у државину (апрехензиона радња), треба да има за последицу настанак самосталне државине на ствари.
- Узимање ствари у самосталну државину треба да буде праћена намером да се та ствар присвоји, учини својом (*animus occupandi*). Акт узимања без намере стицања својине, није акт присвајања. Није довољно да радња присвајања буде предузета са намером да се ствар присвоји, него и воља за присвајањем мора бити правно релевантна.
- Ствар треба да буде подобна за стицање окупацијом. Право својине окупацијом може се стећи на ничијим стварима. Ничије ствари су оне које су: а) изворно ничије или су, б) напуштене ствари. Изворно ничије су оне ствари на којима нико није имао право својине, које се никада нису налазиле ни у чијем праву својине. Напуштене ствари (*res derelictae*), су оне којих се њихов власник, својом слободном вољом одрекао. Значи, потребан је

³³ О. Станковић, М. Орлић, Стварно право, *op. cit.* стр. 165.

³⁴ Д. Стојановић, Стварно право, *op. cit.* стр. 163.

³⁵ ЗОСПО, члан 32.

animus dereliquendi. Не сматрају се напуштеним оне ствари које је власник напустио или бацио у нужди (пожар, поплава и сл.) или је изгубио државину у неком несрећном случају или катастрофи. У сумњи да ли је нека ствар ничија или није важи оборива правна претпоставка да ствар није ничија.

- Стицалац ствари треба да буде способан и овлашћен за њено присвајање. За стицање права својине окупацијом способна су сва физичка и правна лица, ако су на то овлашћена законом или дозволом надлежног државног органа. Присвајање ничијих покретних ствари у начелу је свакоме допуштено, осим оних које се иначе не могу прибавити или употребљавати без административне дозволе (на пример неке врсте оружја, опојна средства, и сл.).

Према ЗОСПО право својине окупацијом не може се стећи на непокретним стварима. Правило да се на непокретностима не може стећи право својине окупацијом прихваћено је и у Грчком грађанском законнику (члан 1076) као и Пољском грађанском законнику (члан 180). Према Закону о власништву и другим стварним правима Републике Хрватске, власник непокретности може се одрећи свог права својине на њој, али она тиме не постаје ничија, него самим тим *ex lege*, прелази у државну својину. С обзиром да је ово право установљено Законом није потребан упис у земљишне књиге као начин публицитета. Према Швајцарском грађанском законнику (члан 658), окупацијом се може стећи право својине како на покретним тако и на непокретним стварима које је власник напустио, под условом да је за непокретне ствари потребан испис из земљишних књига на основу изјаве о одрицању од права својине. У немачком праву се на непокретним стварима којих се њихов власник одрекао заснива државна својина с тим што је поред исписа из земљишних књига за дотадашњег власника потребно извршити упис на име одговарајућег државног субјекта (параграф 928).

7. Правни положај држаоца приликом враћања ствари власнику у спору за заштиту својине

Правила која се односе на положај држаоца у погледу враћања ствари власнику парницама за заштиту својине потичу из римског права. Под његовим утицајем су и у данашња права преузета великим делом ова правила. Заједничка им је карактеристика да штите интересе савесног држаоца у односу на несавесног. Власник ствари у погледу повраћаја ствари од савесног држаоца има мања права него према несавесном.

Према ЗОСПО, „власник може тужбом захтевати од држаоца повраћај индивидуално одређене ствари“ (члан 37, став 1). Својинску тужбу за повраћај ствари (*rei vindicatio*) подиже власник који нема државину против држаоца код кога се ствар налази, а који нема својину на тој ствари. Циљ тужбе је повраћај индивидуално одређене ствари, тј. преношење непосредне државине на власника ствари. Поред основног захтева на предају ствари власник има право на споредне захтеве које се односе на плодове које је ствар дала и накнаду штете настале погоршањем или пропашћу ствари. Држалац ствари има право на противзахтев у погледу трошкова које је имао поводом ствари која се враћа власнику.

а) Споредни захтеви власника према држаоцу ствари

Од момента одузимања ствари власнику до момента њеног повраћаја од стране држаоца може проћи дуже времена. Поставља се питање: да ли користи које је давала ствар у међувремену (плодови и користи од ствари), припадају власнику ствари или не. Чланом 38. ЗОСПО, регулисано је питање споредних захтева власника према држаоцу уколико суд удовољи његовом тужбеном захтеву, с тим што се прави разлика између савесног и несавесног држаоца ствари.

„Савестан држалац (лице које оправдано верује да је власник ствари), предаје ствар власнику са плодовима који још нису убрани. Савестан држалац није дужан да плати накнаду за коришћење ствари нити одговара за погоршање и пропаст ствари који су настали за време његовог савесног држања“ (члан 38, став 1 и 2).

Правило да савестан држалац не одговара власнику за пропаст одн. оштећење ствари треба тумачити тако да се не односи на све држаоце. Он би могао да важи само за самосталног, тзв. својинског држаоца, онога који је ствар држао као своју. Ако је држалац ствар држао као туђу, на пример као плодуживалац, чак и ако је био савестан требало би да одговара власнику за пропаст и оштећење власникове ствари. Плодуживалац не сме да уништава или оштећује ствар, коју ужива, па га савесност држања ствари не оправдава за дело које је учинио. Законодавац је у том смислу могао јасније формулисати ову одредбу.

Несавестан држалац (лице које је знало, или према околностима могло знати да није власник ствари), дужан је власнику да преда ствари и све плодове које је ствар дала. За разлику од савесног, несавесни држалац, с обзиром да је, *mala fides*, дужан је да надокнади вредност убраних плодова које је потрошио, отуђио или уништио, као и вредност плодова које је пропустио да убере. Несавестан држалац дужан је да накнади штету која је

настала погоршањем или пропашћу ствари, осим ако докаже да би штета настала и да се ствар налазила код власника.³⁶ Као несавестан држалац се третира не само лице које од почетка зна да му ствар не припада, већ и „*quasi mala fidec*“ оно лице које је од почетка виндикационог спора, до достављања тужбе било савесно, али је после достављања тужбе сазнало да му ствар коју држи не припада. Власник може доказивати да је савестан држалац постао несавестан и пре достављања тужбе (члан 39, став 7, ЗОСПО).

Несавестан држалац и „*quasi mala fides*“ држалац одговорни су власнику ствари за сваку штету и пропаст ствари која је последица њихове кривице. Они се могу ослободити од одговорности за погоршање и пропаст ствари само ако докажу да би штета настала и да се налазила код власника.

Право власника да од несавесног држаоца захтева предају убраних плодова и накнаду вредности плодова које је потрошио, отуђио, пропустио да убере или уништио, застарева за три године од дана предаје ствари.³⁷

б) Противзахтеви држаоца ствари

Право да постави противзахтев за накнаду трошкова има држалац према власнику ствари без обзира на његову савесност, значи и савестан и несавестан држалац ствари. Разлика између савесног и несавесног држаоца свакако постоји у погледу накнаде различитих врста трошкова које може да захтева од власника ствари.

Закон о основама својинско-правних односа, све трошкове које је у погледу ствари имао држалац дели на: нужне, корисне и трошкове учињене ради свог задовољства или улепшавања ствари(луксузне трошкове).

Нужним трошковима сматрају се они који су неопходни за одржавање ствари, а које би власник морао да учини да се ствар налазила код њега. Ове спадају трошкови текућег одржавања и поправке ствари као и трошкови у вези испуњавања неких друштвених обавеза, као што су плаћање пореза, накнаде за грађевинско земљиште, премије осигурања и сл. Корисни трошкови су они који којима се увећава вредност ствари. Луксузни трошкови су они које је држалац учинио ради свог задовољства или улепшавања ствари.³⁸ Општи имовински законик за Црну Гору дефинише

---

³⁶ ЗОСПО, члан 39, став 1-3.

³⁷ ЗОСПО, члан 40, став 1.

³⁸ О. Станковић, М. Орлић, *Стварно право*, *op. cit.* стр. 187; Д. Стојановић, *Стварно право*, *op. cit.* стр. 187.

их на следећи начин. Нужне које назива потребним су „они који се чине да се ствар сачува од пропада или од замашна квара и штете, чему иначе избјегла не би. Користан је сваки трошак којим се ствари подигне вриједност, или јој се доходи умноже. Сваки други трошак осим потребног и корисног бива самохотан, па био он учињен невјештином или ради прољепшања ствари, или ради какве особите личне угодности држитељеве“.³⁹

Савесни држалац има право на нужне и корисне трошкове у мери у којој ти трошкови нису обухваћени користима које је он добио од ствари. Савестан држалац има право да задржи ствар (право ретенције), тј. да одбије да је преда власнику, док му власник не надокнади износ нужних и корисних трошкова. Потраживање накнаде нужних и корисних трошкова застарева за три године од дана предаје ствари.⁴⁰

Савесни држалац има право на накнаду трошкова које је учинио ради свог задовољства или улепшавања ствари (луксузни трошкови) само уколико је вредност ствари повећана, дакле само у случају када су луксузни трошкови истовремено и корисни. Ако се оно што је учињено ради задовољства или улепшавања ствари може од ње одвојити без њеног оштећења, савестан држалац има право да то одвоји и задржи за себе (*ius tollendi*).⁴¹ У нашем предратном праву савесни држалац није имао право на луксузне трошкове, али је имао *ius tollendi* – право да узме оно што је уложио, уколико то не оштећује саму ствар. Поштен држалац могао је користити *ius tollendi*, али није морао, макар да је власник од њега тражио да успостави пређашње стање. Њему је припадало право избора, да ли ће се послужити са *ius tollendi* или ће луксузне трошкове препустити власнику, али наравно без накнаде.⁴²

Несавесни држалац може тражити накнаду нужних трошкова које би имао и власник да се ствар налазила код њега. На корисне трошкове има право само ако су корисни лично за власника ствари.⁴³ Код накнаде корисних трошкова несавесном држаоцу није меродаван објективни критеријум корисности трошкова за саму ствар као у случају савесног држаоца (савестан држалац може увек да захтева накнаду ових трошкова), већ субјективни критеријум, користи за самог власника. То значи, да се несавесном држаоцу, неће као савесном, увек надокнадити ови трошкови, већ само ако су лично корисни за власника ствари.⁴⁴

³⁹ ОИЗ за Црну Гору, члан, 842-846.

⁴⁰ ЗОСПО, члан 38. Став, 3,4,5,7 и 8.

⁴¹ ЗОСПО, члан 38, став 6.

⁴² Ч. Рајачић, Стварно право, први дио, Загреб 1956, стр. 16.

⁴³ ЗОСПО, члан 39, став 4 и 5.

⁴⁴ Д. Стојановић, Стварно право, *op. cit.*, стр.188.

Несавестан држалац нема право на накнаду трошкова које је учинио ради свог задовољства или улепшавања ствари, али може да однесе ствар коју је уградио ради свог задовољства или улепшавања ствари када се она може одвојити без оштећења главне ствари.⁴⁵ Значи, несавестни држалац нема право на накнаду луксузних трошкова, али има *ius tollendi*, под условом, да се може одвојити без оштећења главне ствари. „Несавесни држалац не само да има право на *ius tollendi*, него има и обавезу да изврши *ius tollendi*, што значи да успостави пређашње стање, ако то власник од њега захтева. Несавесни држалац ће извршити *ius tollendi*: а) ако сам то жели и б) ако то од њега власник тражи. Савесни држалац ће извршити *ius tollendi*, само ако то жели. Уколико је извршен *ius tollendi*, а догоди се да је ствар добила на вредности, и савестан и несавестан држалац имају право на накнаду трошкова за повећање вредности ствари као у случају нужних и корисних трошкова, тј. један по објективном, а други по субјективном критеријуму“.⁴⁶

За разлику од савесног држаоца несавесни држалац нема право да задржи власничку ствар (право ретенције), док му власник не надокнади нужне и корисне трошкове које је имао у погледу власничке ствари.

Потраживање несавесног држаоца ствари у погледу накнаде нужних и корисних трошкова застарева за три године од дана предаје ствари.⁴⁷

Ова питања која се односе на захтеве власника према држаоцу ствари и држаоца према власнику, као и накнаде трошкова које држалац има према власнику ствари у нашем ЗОСПО, као и у другим законцима (немачком, грчком, мађарском, пољском итд.) регулишу се у делу који се односи на својинску тужбу (*rei vindicatio*), док је у Аустријском грађанском законнику, Грађанском законнику за Кнежевину Србију, Општем имовинском законнику за Црну Гору, ово питање регулисано у поглављима и деловима, који се односе на државину.

---

⁴⁵ ЗОСПО, члан 39, став 6.

⁴⁶ Ч. Рајачић, *Стварно право*, *op. cit.* стр.16.

⁴⁷ ЗОСПО, члан 40, став, 2.

*Danica Popov, Ph.D. Full professor
Novi Sad School of Law*

The Importance of Possession to Acquire Ownership

Abstract

Possession is defined as psihical detention coupled with intention to hold the thing detained as ones own. Possession is prima facie evidence of ownership. Possession is nine-tenths of the law, it means that possession is good against all the person, except the true owner. Possession means continuing exercise of a claim to the exclusive use of a material object. Importance of possession in reachig ownwrship is the great. Possession is capable of riping into ownwrship by *usucatio* if it is: held *ex iusta causa*, *bona fidae*, and free from *vitium*. Besides of this conditions, mentioned above, it is necessary effluxion of time, which is different for chattel real, and chattel movable, and qualification of possession. *Occupatio* is taking possession of a thing belonging to nobody (*res nullius*) but capable of being owner. Other contition used to be ownwrship is *animus occupandi*. It is possible if thing are derelicted. Derelicton is act of abandoning a chattel or movable. This article also gives overview of protection of possession especialy of *Actio publiciana*.